



Covenant & Conversation

Jonathan Sacks
THE RABBI SACKS LEGACY

RABİ LORD JONATHAN SACKS'IN (ה"צ) YAZI VE ÖĞRETİLERİNDEN

Harry (Chaim) Schimmel'in aziz hatırasına ithaf edilen 'Covenant & Conversation' programına sağladıkları cömert sponsorluktan dolayı Schimmel Ailesi'ne teşekkür ederiz.

Vayera

RABİ LORD JONATHAN SACKS'IN TARAFINDAN 5768 YILINDA YAZILMIŞTIR (2007–2008)

Çelişkili Duyguların Melodisi

Tora'nın çelişkili duyguları belirtmek için kullandığı bir sözcük yoktur (buna en yakın ifade, Eliyau'nun Baal putuna tapan Yisrael mensuplarına sorduğu sorudur: "Ne zamana kadar iki görüş arasında gidip geleceksiniz?"). Ancak Tora'nın bunu belirten bir *melodisi* vardır. Bu, *şalşelet* olarak bilinen *taam*, yani seslendirme işaretidir. *Şalşelet*, Bereşit kitabında üç kez yer alır ve bunların her biri, ilgili kişinin yaşadığı bir kriz anıdır.¹ Ve her birinde varoluşsal bir kriz söz konusudur. İlgili kişinin bir seçim yapması gerekmektedir – üstelik tüm geleceğinin bağlı olduğu bir seçimdir bu – fakat bu seçimi yapmakta zorlandığını fark etmektedir. İki alternatif arasında sıkışıp kalmıştır ve bu alternatiflerin her ikisi de onun üzerinde güçlü bir etki sahibidir. İkilemi şu veya bu yolla çözümlemek zorundadır, ancak hangisini seçerse seçsin, bu onun derinden hissettiği arzulardan veya derinlerde taşıdığı hedeflerden vazgeçmesini gerektirecektir.

Şalşelet alışılmadık bir notadır. Sanki bir sonraki notaya geçmekte zorlanıyormuş gibi, tonun yukarı ve aşağı, aşağı ve yukarı gidip gelmesiyle seslendirilir. Bu notanın aktarmayı amaçladığı duyguyu en iyi anlayan kişi, 16. yüzyılda yaşamış olan açıklama otoritesi Rabi Yosef İbn Kaspi olmuştur (Bereşit 19:16 açıklamalarında). Ona göre *şalşelet*, belirsizlik veya kararsızlık ağırlıklı bir psikolojik durumu yansıtır. *Şalşelet*in görsel işareti de bir yıldırım andırır; bir "zıgzak hareketi" (*tenua meuvevet*), tekrar tekrar ileri ve geri hareket eden bir çizgi

şeklinde. Bahsedilen kişinin bir iç çatışmayla bocaladığını gösteren "donmuş bir hareketi" ifade eder. Hamlet bunu *düşüncenin soluk ışığı vurunca, kararın allığı-morluğu kaçıyor*² sözleriyle dile getirmişti. *Şalşelet*, çelişkili duyguların melodisidir.

Karşımıza çıktığı yerlerden biri Bereşit 24:12'dir. Avraam hizmetkârını (metinde kim olduğu belirtilmemektedir, ancak kaynaklarımız onun Eliezer olduğunu söylerler) oğlu Yitshak'a bir eş bulması için gönderir. Adam, Avraam Kenaan topraklarına gittiği zaman ailesinin diğer fertlerinin kaldığı Haran şehrine gider. Şehrin kuyusuna vardığında Eliezer bir sınaama ölçütü belirler: Su çekmeye gelen, yolcuya biraz su vermeyi teklif eden ve ayrıca onun develerine de su veren kız, efendisinin oğlu için Tanrı'nın seçtiği eş olacaktır. Masoratik gelenek, Eliezer'in bu testin başarıya ulaşması için Tanrı'ya yaptığı yakarışı başlatan "ve dedi" ifadesinin üzerine bir *şalşelet* yerleştirmiştir.

Açıklama otoriteleri bu noktada birden çok tereddüt nedeni tespit ederler. İlki; acaba Elizer'in bu testi yapması doğru muydu? Yahudi kanunu "alametlere" göre hareket etmeyi yasaklar (Devarim 18:10, Hulin 95b) ve Eliezer bu testin, pagan uygulamalarına tehlikeli biçimde yakın olduğunu hissetmiş olabilir.³ İbn Kaspi ise, Eliezer'in, Yitshak'a bir eş seçimi gibi kaderi doğrudan etkileyen bir kararda bu türden tek bir sınamanın yeterli bir dayanak

1 *Şalşelet* notası Tora'da dördüncü bir kez daha yer alır – ima ettiği anlamın daha az belirgin olduğu Vayikra 8:23'te – ancak bu yazımızda, Sefer Bereşit'teki kullanımların belirttiği anlamın üzerine yoğunlaşacağız.

2 Ç.N.: Can Yücel'in çevirisinden.

3 Ancak Ran, Hulin 95 açıklamalarında Eliezer'in tavrının meşru olduğunu belirtir. Eliezer bir alamet değil, karşısındaki kızın karakterine dair bir işaret aramıştır.

oluşturup oluşturmadığından emin olmadığını ileri sürer.

Ancak en aydınlatıcı açıklamayı Midraş (Bereşit Raba 59:9) sunar. Eliezer'in çelişkili duyguları sınamayla değil, görevinin bütünüyle ilgiliydi. O noktaya kadar, der Midraş, "oturup kendi kızının Yitshak'a uygun olup olmadığını tartıyordu". Başka bir deyişle Eliezer şu veya bu şekilde Avraam'ın mirasının kendisine kalacağını umuyordu.

Midraş'ı bu hipoteze sevk eden iki ipucu vardır. İlki: Avraam çocuğu olmadığı konusunda Tanrı'ya ilk konuştuğunda "Ey Tanrı A-Şem; çocuksuz olmaya devam ettiğim ve evimin tek varisi Şam'lı Eliezer olduğu sürece bana verdiklerinin ne anlamı var?" (Bereşit 15:2) demişti. O noktada Eliezer'in, Avraam'ın varisi olacağı konusunda ümit beslemek için bir sebebi vardı.

İkincisi: Avraam Eliezer'e oğlu için bir eş bulma görevini verdiği zaman Eliezer "Ya [*ulay*] kadın benimle bu topraklara gelmeye gönüllü olmazsa?" diye cevap vermişti. İbn Ezra'nın (Teilim 116:16 açıklamalarında) işaret ettiği gibi *ulay* sözcüğü her zaman nötr değildir. Bazen bir insanın olmasını istemediği bir sonuca işaret eder. Başka zamanlardaysa kişinin arzu ettiği bir sonucu belirtir. Eliezer'in "ya... olmazsa" sözleri, bilinçaltında bu görevin başarısız olmasını dilediğini açığa vuran bir ifade olabilir. Böyle bir durumda bir kez daha kendisi veya kızı, Avraam'ın varisi konumuna gelebilecektir.

Eliezer, Tanrı'nın Yitshak'ın eşi olarak seçeceği kızı karşısına çıkarması için ettiği bu duayı işte bu yüzden oldukça karmaşık duygularla etmiştir.

Yosef'in durumu daha da dramatiktir. Bir çobanın (Yaakov) oğlu, ailenin neredeyse en küçük çocuğu, kardeşlerinin nefretine maruz kalmış ve onlar tarafından köleliğe satılmış olan Yosef, kendisini Mısır'da ülkenin saygın vatandaşlarından biri olan Potifar'ın evinin kâhyası olarak bulur. Uzun süreler boyunca efendisinin eşiyle evde yalnız kalınca, onun uygunsuz teklifleriyle karşı karşıya kalır:

Yosef güzel yapılı ve yakışıklıydı. Bir süre sonra, efendisinin eşi, gözlerini Yosef'e dikti ve "Benimle yat" dedi. Ancak [Yosef] reddetti...

Bereşit 39:6-8

Gelenek, "reddetti" sözcüğünün üzerine bir *şalşelet* yerleştirmiştir.

O anda Yosef'in aklında vuku bulan çatışmayı tahmin edebiliriz. Bir yandan, Yosef'in tüm ahlaki duyguları "Hayır" demiştir. Bunu yapmak, ailesinin temsil ettiği her şeye, cinselliğe ilişkin edep anlayışlarına ve antlaşmanın çocukları olarak sahip oldukları güçlü kimlik duygusunun ihanet etmek anlamına gelecekti. Ayrıca Yosef'in biz-zat söylediği gibi, bu davranış Potifar'a da ihanet olacaktı: "Ben evde olduğum için, efendim hiçbir şeyle ilgilenme gereği duymuyor. Sahip olduğu her şeyi bana emanet etti. Bu evde benden daha yetkili kimse yok. [Efendim] benden hiçbir şeyi esirgemedi – sadece, eşi olduğunuz için siz hariç. Böylesine büyük bir kötülüğü nasıl yaparım? Hem Tanrı'ya karşı da günah işlemiş olurum!"

Ve yine de, olayın cazibesi çok yoğun olsa gerektir. Yosef daha önce görmediği bir şehir uygarlığındadır. Bu onun ilk "parlak ışıklar, parlak şehir" deneyimidir. Evinden uzaktadır. Kimse onu görmeyecektir. Çocukluğunda çektiği tüm düşmanca muamelelerden sonra Potifar'ın karısının kendisine ilgi göstermesi Yosef için gurur okşayıcı, hatta baştan çıkarıcı olmuş olsa gerektir. Belirleyici bir an söz konusudur. Kurtuluş için gerçekçi hiçbir ümidi olmayan bir köle olarak o da, eşlik eden tüm cinsellik serbestisiyle birlikte bir Mısırlıya mı dönüşecektir? Yoksa geçmişine, vicdanına, kimliğine sadık mı kalacaktır?

Talmud Yosef'in içinde çektiği sancının görsel bir tarifini sunar:

Pencerede babasının bir görüntüsü görüldü ve "Yosef," dedi, "kardeşlerinin isimleri gelecekte [Koen Gadol'un] *efodunun* üzerine işlenecek ve onların arasında sen de olacaksın. İsmi silinmesini mi istiyorsun? Zina eden biri olarak mı anılmak istiyorsun?"

Şalşelet, Yosef'in yaşadığı vicdani krize yönelik zarif bir ima niteliğindedir. Sonunda Yosef reddetmiştir, ancak bu derin bir iç mücadele yaşamadan olmamıştır.

Bu da bizi üçüncü (kronolojik açıdan ilk) örneğe getirmektedir. Burada, Vayera *peraşasında*, iç çatışma gayet açıktır. Avraam'ı ziyaret eden meleklerden ikisi şimdi, Sedom'da bulunan Lot'a gelir. Ona şehrin ve sakinlerinin yok edilmek üzere olduğunu bildirirler. O ve ailesi şehri derhal terk etmelidir. Ancak Lot oyalanır:

Ziyaretçiler Lot'a "Burada başka kimin var?" dediler. "Damatların, oğulların, kızların veya şehirde olan başka bir akraban? Onları buradan çıkar, çünkü bu yeri yok etmek üzereyiz. Zira [mazlumların] A-Şem'in huzuruna [gelen] haykırıları o kadar arttı ki, A-Şem [burayı] yok etmek üzere bizi gönderdi".

Lot çıktı ve kızlarıyla nişanlı olan damatlarına konuştu. "Kalkın ve bu bölgeden çıkın" dedi. "A-Şem bu şehri yok etmek üzere!" Ancak damatlarının gözünde [Lot] şaka yapan biri gibiydi.

Şafak sökerken melekler Lot'u "Kalk!" diye sıkıştırdılar. "Eşini ve buradaki iki kızını al ki şehrin günahı yüzünden sen de yok olma!" Ancak [Lot] tereddüt etti. Bunun üzerine yabancılar, A-Şem ona merhamet ettiği için, onu, eşini ve iki kızını ellerinden tutup dışarı çıkardılar ve şehrin dışında bıraktılar.

Bereşit 19:12-16

"Tereddüt etti" ifadesinin üzerinde bir *şalşelet* vardır.

Lot'un tereddüdü, kimliğinin en derin noktalarına ulaşmaktadır. Hatırlanacağı üzere, daha önce, çobanları arasındaki çekişmeye bir son vermek için Avraam ile yollarını ayırdıkları zaman "Lot gözlerini kaldırdı ve Tsoar'a kadar tüm Yarden Ovası'nın tamamen sulak olduğunu gördü. Tıpkı Tanrı'nın bahçesi gibiydi... Böylece Lot kendisine tüm Yarden Ovası'nı seçti. Lot doğuya yöneldi..." (Bereşit 13:10-11) diye okumuştuk. Lot, o noktada yerel halk, Tora'nın belirttiği gibi "A-Şem'e karşı çok kötü ve günahkâr" (Bereşit 13:13) olmasına rağmen evini orada kurmayı seçmişti.

Perek 19'a geldiğimizde Lot'un ve ailesinin buraya çoktan asimile olduğunu görüyoruz. Kızları yerel adamlarla nişanlıdır. Perek'in başında yer alan "Lot şehrin kapısında oturuyordu" cümlesiyle ilgili olarak Hahamlarımız, Avraam'ın döneminde şehir kapısı yargıç ve ileri gelenlerin anlaşmazlıkları çözümledikleri yer olduğundan, onun "bir yargıç olarak atandığını" söylemişlerdir. Avraam'ın aksine, Lot kendisini "bir yabancı ve geçici bir mukim" olarak görmemektedir. Yarden Vadisi'ne ve ova şehirlerine kök salmaya karar vermiştir. O andan itibaren ait olduğu yer burasıdır – o kadar ki, ziyaretçilerin onu fiziksel olarak oradan çekip çıkarması gerekmiştir.

Ne var ki Lot'un aidiyet duygusu ya naiflikten ya da kendisini kandırıyor olmasından gelmektedir. Metin bunu üç noktada açıkça ortaya koyar. İlki, Lot'un ziyaretçilerine yönelik cinsel saldırı girişimidir (Bereşit 19:4-5). Sedom halkının yabancılara karşı nazik olmadığı gayet açıktır. Bu, onların gözünde belki Lot'un da bir yabancından ibaret olduğuna dair ilk işarettir. Ve gerçekten de öyledir. Tora, ikinci göstergede bunu acımasız bir açık sözlülükle ifade etmektedir:

[Lot ziyaretçilerine saygı göstermeleri için onlara yalvardığı zaman ona] "Yoldan çekil!" diye bağırıldılar. [Ardından] "Adamın biri göçmen olarak gelmiş; bir de yargıçlık taşıyor!" dediler. "Şimdi sana onlardan bile daha beterini yaparız!"

Bereşit 19:9

Üçüncüsü, kızlarının nişanlılarına, kaçmaları gerektiğini, çünkü şehrin yok edilmek üzere olduğunu söylediği zaman karşımıza çıkmaktadır: "Ancak damatlarının gözünde [Lot] şaka yapan biri gibiydi" (Bereşit 19:14). Lot'un özenle oluşturduğu yeni kimliği başına yıkılmak üzeredir. Bunun nedeni yalnızca yaklaşmakta olan yıkım değildir; Lot, peş peşe yaşadığı darbeler sonucunda, burada aslında kabul görmediğini de fark etmektedir. Sedom halkı yabancılardan nefret etmektedir; Lot'u hâlâ bir "göçmen" olarak görmektedir; ve kendisi damatlarının gözünde bir şakacıdan ibarettir.

Ve yine de, tüm bunlara rağmen Lot tereddüt eder. Evini ova insanlarının arasında kurma projesine çok büyük bir yatırım yapmıştır. Lot, Leon Festinger'in "bilişsel uyumsuzluk"⁴ adını verdiği olgunun başlıca örneğidir. Festinger'e göre, uyumsuzluktan kaçınmak insanların temel ihtiyaçlarından biridir; aksi takdirde uyumsuzluk, dayanılmaz bir gerilime neden olur. Lot'un çözümleyemediği – ve "tereddüt etti" ifadesinin üzerindeki *şalşelet* işaretinin ima ettiği – şey, işte bu gerilimdir. O anda Lot kendisine nihai varoluşsal soruyu sormaktadır: "Kimim ben?" Onlardan biri olmak için bu kadar gayret ettikten sonra kendisini oradan koparmayı neredeyse olanaksız görmektedir. (Trajik bir şekilde, 1930'lu yıllarda da Almanya ve Avusturya'da, Hitler'in Yahudileri yok etme tehditlerinde ciddi olduğuna dair çevrelerindeki göstergelere inanmadıkları veya

4 Ç.N.: Birbiriyle çelişen iki inanç, düşünce veya davranışa sahip olmanın yarattığı zihinsel çatışma ve bu çatışmadan doğan psikoloji stres durumu.

inanamadıkları için orayı terk etmeyi reddeden çok sayıda Yahudi vardı.)

Yeri gelmişken, Festinger'in teorisi Lot'un, meleklere açık talimatına rağmen "geriye bakan" ve "bir tuz sütununa dönüşen" karısının davranışını da açıklamaktadır. Festinger bu sendroma "karar sonrası uyumsuzluk" adını vermişti. Mesele ne kadar önemli olursa, kişi karar vermeyi ne kadar uzun süre ertelerse ve kararı geri almak ne kadar zorsa, doğru seçimi yapıp yapmadığı konusunda o denli ızdırap çekeceğini öngörmüştü. Böyle durumlarda insanlar kararlarını gözden geçirirler, tereddüt ederler, güvenceye ihtiyaç duyarlar; "geriye bakarlar".

Lot'un tereddüdünün üzerindeki *şalşelet*, Tora'nın metnindeki basit bir ayrıntıdan ibaret değildir. Gerçek manada, çağdaş Yahudi'nin hikâyesidir. Geniş topluma ilk kez katılan ve yine de açık veya üstü örtülü antisemitizmle karşılaşan birçok on dokuzuncu yüzyıl Avrupa Yahudi'si, kimliği hakkında çelişkili duygular geliştirmişti. Kimliklerini gizlemeye ve asimile olmaya çalışmışlardı. Seküler Maranolar haline gelmişlerdi. Ancak bu işe yaramamıştır. Başkaları gibi olmak için ne kadar gayret ettilerse, o kadar göze batmışlar ve antisemitizm de o ölçüde güçlenmiştir. Bu süreçte kendileri çok şey kaybetmişlerdir – yalnızca Yahudi miraslarını değil,

kim olduklarını bilme ve bundan gurur duyma konusundaki temel kapasitelerini de.

Lot ve Avraam'ın yaşamları, kimliğe ilişkin çelişkili duygular ile kim olduğunu ve bu kimliğin nedenini bilmekten kaynaklanan güven duygusu arasındaki zıtlığa tüm zamanlar için örnek teşkil eder. Başka bir kimliğe bürünmeye çalışan Lot, komşularının kendisini bir yabancı, bir zıpçıktı, başkalarının işine burnunu sokan, sonradan görme biri olarak gördüklerini keşfetmişti. Kendi damatlarının gözünde bir şaklabandan ibaretti. Avraam ise farklı tür bir yaşam sürmüştü. Komşuları uğruna bir savaş vermişti. Onlar için dua etmişti. Fakat onlardan ayrı, inancına, misyonuna ve Tanrı ile olan antlaşmasına sadık kalmıştı. Peki, ya Avraam'ın komşuları onun hakkında ne düşünüyordu? Bunu sıradaki *peraşa* Haya Sara'nın başında Hitilerin ona hitaben söyledikleri sözlerinden anlayabiliriz: "Aramızda Tanrı'nın bir başkanı sen" (Bereşit 23:6).

Bu denklem değişmemiştir. Yahudi olmayanlar, Yahudiliğe saygı duyan Yahudilere saygı duyarlar. Yahudilikten utanan Yahudileri hor görürler. Kim ve ne olduğunuz hakkında asla çelişkili duygular taşımayın.

Şabat Sofrası İçin Tartışma Soruları



- Ait olma arzusu Yahudi kimliğimiz için ne zaman bir tehlike haline gelir ve makul entegrasyon ile Yahudiliğimizi korumak arasındaki ayrımı nasıl yapabiliriz?
- Eliezer, Yosef ve Lot – her biri bir iç çatışma anı yaşamıştır. Birbiriyle çatışan güçlü arzular insanı farklı yönleri çektiği zaman en derin kanaatlerine uygun hareket etmesine ne yardımcı olur?



Covenant & Conversation

Jonathan Sacks
THE RABBI SACKS LEGACY

FAMILY EDITION

RABİ LORD JONATHAN SACKS'IN ÖĞRETİLERİNDEN ESİNLENİLMİŞTİR

Vayera: Sürekli Yolculuk

AHLAKİ KONULAR, HAZIRLAYAN: SHOSH HILL



Peraşadan

Aslında Tanrı tarafından gönderilmiş insan kılığındaki melekler olan üç yabancı Avraam'ı ziyarete gelir. Avraam, geçirdiği **berit mila** nedeniyle acı içinde olmasına rağmen onları karşılamak için koşar ve onlara güzel bir öğün sunar. Meleklerden biri Avraam'ı iyileştirmek için gelmiştir. Bir diğerrinin geliş amacı Avraam'a, eşi Sara'nın gelecek yıl bir oğul doğuracağını bildirmektir. Üçüncü melek ise günahkâr Sedom ve Amora şehirlerini yok edecektir.

Melekler oradan ayrılınca Tanrı, Sedom ve Amora'nın başına neler geleceğini Avraam'la paylaşır paylaşmama konusunu ele alır. Sonunda, Avraam insanlara neyin doğru ve adil olduğunu öğretecek büyük bir lider olacağı için, Tanrı onun bu planı bilmeye hakkı olduğuna karar verir.

→ Avraam'ın davranışı bize neyi öğretiyor? Kendimizi pek iyi hissetmediğimiz zaman bile başkalarına karşı nazik ve yardımsever olmak mümkün müdür?

→ Sizce Tanrı, Avraam'ın söz konusu şehirler yok edilmeden önce bu konuyu bilmesini neden istemiş olabilir?



Daha yakın bir bakış

לַעֲשׂוֹת צְדָקָה וּמִשְׁפָּט

"Çocuklarına ve ardından ailesine, **adil ve doğru olanı yaparak** A-Şem'in yolunu korumalarını öğreteceği için onu seçtim."
(BEREŞİT 18:19)

RABBI SACKS BİZE ŞÖYLE ÖĞRETİR:

"Tora bize Avraam hakkında, üstlendiği görev için neden seçildiğini açıklayabilecek pek az şey anlatır. Noah'ta olduğu gibi ondan tsadik diye bahsetmez. Onu Moşe gibi mucizeler yapan biri olarak tasvir etmez. Tora'da Avraam'ın neden seçildiğini açıklayan tek yer bu pasuktur. Avraam seçilmiştir, çünkü kendi yaşam yolunu gelecek nesillere aktaracaktır."



ahlaki konular:

HAYDİ TARTIŞALIM:

→ Avraam kendi yaşam yolunu **gelecek nesillere** nasıl aktaracaktır?
→ Sizce Avraam'ın "**adil ve doğru olanı yapma**" (לַעֲשׂוֹת צְדָקָה וּמִשְׁפָּט)

örneği günümüzde insanlara nasıl yol gösterebilir?
→ Siz Avraam'ın ortaya koyduğu örneği **kendi yaşamınızda** nasıl takip edebilirsiniz?

› Daha fazla Aile Sürümü kaynağını www.rabbisacks.org/familyedition adresinde bulabilirsiniz